

Mellom meg og det andre finns det stier...

Av Annette Bischoff, Høgskolen i Telemark

– Tekst til boken ”Veglederen” Aschehougs Forlag 2007

Bevegelse og relasjon til natur har en sentral betydning for menneskers utvikling, livsglede og helse. Friluftslivet spiller en betydningsfull rolle i den sammenhengen og det er derfor viktig å inspirere til refleksjon over tilrettelegging og fasiliteter som oppmuntrer til bevegelse og åpner for en dypere relasjonsbygging mellom menneske og natur.

Inn i mellom kan det synes som om det i Norge pågår en gymnasial prinsippdiskusjon om ”for” eller ”imot” tilrettelegging. I fjor sommer var det steinleggingen på hver side av Besseggen, i høst var det vardene i fjellet. Drøftingene går ikke så mye dypere enn at noen på den ene side av fjellet roper ”dette forsøpler fjellet” eller ”dette er et resultat av turistbransjens fokus på profitt” og på den annen side av fjellet roper andre at ”folk vil ha det slik”, ”det er for sikkerhet og tilgjengelighet” eller ”det er viktig for utviklingen av utmarksnæringen”. Denne artikkel er tenkt som en vandring, en slags ”tankegang”, gjennom ulike perspektiv på tilrettelegging av turstier i fjellet.¹ Mitt mål er å tydeliggjøre sider ved tilrettelegging av turstier som ofte utelates i refleksjonene i forvaltningen og i den offentlige debatt omkring turstier.

Vi går på stiene, stiene leder oss ”ut” eller ”inn” i naturen alt etter hvilket perspektiv man inntar. Som regel tenker vi på stien som en fysisk realitet, et spor som er synlig i landskapet. I nettverket av stier i dette land er menneskers liv og virke avleiret gjennom mange generasjoner. På deres ferd langs stier og veier forflytter mennesker seg fra sted til sted. Stedene utgjør både utgangspunkt og bestemmelsessted for ferden, stiene forbinder. ”Stien” oppstår i det den blir gått av noen, og noen stier blir spor i landskapet, når de er gått av mange nok. Enhver sti er på denne måten et avtrykk av menneskers utallige vandringer, samtidig som stiene pålegger menneskene et vanemessig bevegelsesmønster i landskapet (Ingold 2000). De fleste følger stiene når de går på tur, og i fjellet følger de aller fleste merkede stier. Uten at vi nødvendigvis tenker så mye over det, er stiene helt sentrale for vår opplevelse av naturen. De danner grunnleggende forutsetninger for turen og opplevelsen. Det er gjennom vår

---

¹ Jeg har ikke siktet mot å holden en teoretisk stringens, men ta inn perspektiver og teorier som på hver sin måte kan kaste lys over stien

vandring på stiene, at vi skal oppnå alt det ”turen skal gjøre med oss”.² Umiddelbart oppfatter vi ikke stien som gjenstand for vår tur, den er der, men er ikke den vi er kommet for å oppleve. Stien er ”bare” en sti som skal lede oss frem til det som ”det hele handler om”. Samtidig er stien kanskje en av de viktigste faktorene i vår opplevelse, den er med oss hele tiden, slik sett danner stiene den umiddelbare konteksten for opplevelsene. Naturen oppleves fra stien og gjennom stien. Det er stien som skaper de grunnleggende forutsetninger for hvordan naturen og landskapet skal leses og forstås. Derfor må vi spørre oss hva en sti egentlig er, og hvilken rolle stien spiller for vår opplevelse og forståelse av natur, kultur og landskap.

”Overtakelsen av Besseggen”

Besseggen beskrives som ”den mest gåtte fjelltur”. Omkring 40.000 mennesker går denne stien mellom Gjendesheim og Memurubu hvert år og den har fått en form for kultstatus – ”Alle” må jo gå Besseggen. Fjellet og stien fremheves med nasjonal stolthet som merkevare for Jotunheimen og Norge. Denne sterke trafikken har også satt sine spor i form av til dels kraftig erosjon og bortslitt vegetasjon. Statens Naturoppsyn har begynt arbeidet med å steinsette de erosjonsutsatte partiene og bygge opp fagkompetanse på kvalitetsmessig stiltilrettelegging / erosjonsforebygging. I beskrivelsen for prosjektet fremheves at det ”*Nå satses på ”tyngre” og mer publikumsretta tiltak som vises og som kan bety noe blant annet i forhold til friluftsliv og lokal næringsutvikling. Jotunheimen er en typisk friluftslivspark. Besseggen er et av Norges fremste reiselivsmål i fjellet. Den har i mange år vært landets mest besøkte turistrute og er et høyt profilert reiselivsprodukt.*”³ Prosjektet har et utgangspunkt i en naturvitenskaplig forståelse mht. erosjonsproblematikk, slitasje og fauna, en praktisk ”håndverksmessig” forståelse i forhold til de konkrete tiltak og dernest en markedsrettet forståelse av betydningen av Besseggen som reisemål og ressurs i lokal næringsutvikling. Det som jeg mener er interessant i denne sammenhengen er å reflektere og undre seg over hva skjer når forvaltningen tar over? Hvordan materialiserer forvaltningstenkningen seg, og hvilke premisser skaper den for opplevelsen og forståelsen av landskapet Besseggen.

---

² Vi skal oppleve naturen, bli friske og glade, ydmyke overfor skaperverket, miljøbevisste, norske og så videre

³ Prosjektbeskrivelsen kan leses på hjemmesidene til SNO-Vang i Valdres, hvor også dette lille utdrag er hentet.

Med kunstens blikk

Sommeren 2005 besøkte jeg billedhuggeren Preben Boye. Et tema i hans arbeider er ”kulturens inntrengen i naturen”. Han arbeider med maktens symboler – de glatte flater, trapper som leder oppover og gjerne er plassert høgt oppe på hans skulpturer, riss som leder tanken hen på murstein og byggverk. Han gjenskaper sivilisasjonens spor, makt og avmakt i sine arbeider. Samtidig er det opprinnelige, forestillingen om det tidlige livet, om moderjord og vår tilknytning til verdens enhet, det grunnlag som arbeidene hviler på.

2 skulpturer av Preben Boye

Kunstens forståelse og blikk gav meg verdifulle perspektiv med på veien da, jeg i høst reiste til Gjendesheim for å delta på en fagsamling om tilrettelegging i fjellet hvor vi bla. skulle besiktige steinsettingen av Besseggen. Billedhuggerens måte å jobbe med symboler i stein som taler til oss, til våre sanser, til ubevisste eller ikke reflekterte erfaringene av livet, kulturen og de grunnleggende verdier. Det var ikke mulig å gå opp over stien fra Gjendesheim uten også å se steinsettingen med billedhuggerens blikk og kunstens måte å tale til oss. Steinene på stien er bearbeidet, lagt bevisst og stien i seg selv blir som en skulptur. Vi gikk oppover fra Gjendesheim og stien kroppsligjorde forbausende tydelig ulike måter å erfare verden på. Enkelte partier var som å gå i en steintrapp. Steget stemmer ikke helt og en føler seg ufri – kommer du der med tung sekk er budskapet klart: stien formidler bundethet, tyngde og alvor. Det skal være tungt å nå toppen, å gå i fjellet er ikke for moro skyld, her skal det skal slites! Blandes dette med perspektivene på Besseggen som nasjonalt symbol blir symbolikken enda tydeligere – det nasjonale, det opphøyede. Konsentrasjonen var i disse partiene rettet mot neste steg og egen kropp. Andre partier fløt helt annerledes, steget var lett

og det var flyt i bevegelsen. Opplevelsen var letthet; ”hu hei kor er det vel frisk og lett”. Det gav næring til en forståelse av fjellet og stien som var noe ”løsere”. Skuldrene kunne senkes og blikket løftes.

Stien og selve tilretteleggingsprosessen forteller oss samtidig historien om kulturelle syn på hva som er pent og hva som er stygt. Beseggen oppfattes som et av Norges vinduer mot verden. Blant de 40.000 besøkende hvert år er det mange vandrere fra ulike deler av verden som kommer for å oppleve norske fjell. Dette betyr at stien mellom Gjendesheim og Memurubu ikke ”bare” er en sti. Det er gjennom dette stedet Norge viser seg frem for verden og det stiller visse krav. Her vises hva som egentlig skal oppleves i fjellet – naturens storslåtthet, renhet, uforandrethet. Det er som å åpne døren og vise folk sin stue – åpent hus; da må vi rydde, støvsuge, tørre støvet av bokhyllene, sette blomster i vann etc. For hvordan er det vi vil at verden skal se på oss? Stitilretteleggingen gir oss perspektiv på den kulturelle forståelse av hva som er viktig; steinsettingen av Beseggen kan leses som en oppvisning i ”menneskets makt over naturen” – vel å merke kun en makt til å skape landskaper ut fra en naturvitenskaplig, sosial og kulturell forståelse av naturen.

Stiene i fjellandskapet er forbindelseslinjer mellom kultur og natur

Stiene i fjellandskapet utgjøres av en interaksjon mellom individ, kultur og natur. Gjennom vår kroppslige og brukende omgang med landskapet formes både indre og ytre landskap i forlengelse av og sammenheng med hverandre, de kan ikke skilles. Krogh uttrykker denne prosessen som ”landskapning”. ”*Landskapning omfatter menneskers forhold til omgivelsene, både deres forståelse og deres faktiske bruk og utforming av omgivelsene*” (Krogh 1995) Fjellandskap er således formet av mennesker både som faktisk materialitet og som mentale landskap, skapt i naturen gjennom kulturen. Mennesket er ikke atskilt fra landskapet, landskapet er ikke det der ute og mennesket oss her inne. Vi er i landskapet og landskapet i oss. Fjellandskapet er i stadig forandring både som fysisk realitet og som mental og kulturell forestilling. Stiene i fjellandskapet skal forstås i lyset av den konteksten de inngår i, det landskap som omgiver dem. Dagens tilrettelagte fjellstier bør i lyset av ovenstående landskapsforståelse forstås like mye som en vandring i kulturen som i naturen. Stiene i fjellet har hver sin historie, de forteller om menneskets væren i fjellet til ulike tider, og de forteller om disse menneskers brukende omgang med fjellet. Stien og landskapet forandrer seg, men historien lagres i stien og landskapet som fortellinger, en krønike om levd liv.

Etter hvert som friluftslivet gjør sitt inntog i det norske samfunn, DNT grunnlegges og fjellet inntas, øker også antallet *tilrettelagte* stier. Stiene merkes og vardes og det settes opp skilt, stiene tilrettelegges slik at de går på tvers av fortellingene i landskapet.

For og imot lever side om side

I generasjoner har mennesker gått i fjellet, fulgt stiene, vardene, dyretråkkene og ikke minst DNTs røde T-er. I norske fjell finnes i dag omkring 20.000 km T-merket tursti. Opp gjennom 1800 og 1900-tallet har det vært ulike syn på merking, opparbeiding av stier, varding og bygging av hytter i fjellet. DNTs tilrettelegging i fjellet har vært gjenstand for til dels intens meningsutveksling. Det er to ulike holdninger til tilretteleggingen i fjellet som er rådende opp gjennom tiden. Vi finner dem som er begeistret, som ser varding og merking som et gode som letter atkomsten, gir økt tilgjengelighet, sikkerhet og skaper det nødvendige grunnlaget for at ”folk flest” kan få glede av fjellet. Hytter i fjellet og stier i mellom ses som vår tids gave, en verdi til fremtidige generasjoners forståelse for natur. Overfor dette finnes kritikerne, som mener at tilretteleggingen ødelegger fjellet, skaper feil forutsetninger for å ferdes i fjellet, at fjellet gjøres til gjenstand for kommersielle krefter som kun har til hensikt å utnytte vårt felles gode. Sist men ikke minst hevdes det at tilretteleggingen gjør at mennesker ikke skaper en dyp relasjon til naturen, at tilretteleggingen virker fremmedgjørende.

Umiddelbart synes det ikke å være noen tilnærming mellom ”for” og ”imot”, men undersøker vi saken nærmere fremstår motsetningene i ett nytt lys. De er synkrone – forstått på den måten at de ”virker samtidig”. DNTs og det offentlige syn på tilrettelegging i fjellet kan brukes til å eksemplifisere hvordan området er preget av motstridende tendenser, som lever samtidig. Holdningene til friluftsliv og tilrettelegging preges på den ene side av ønsket om et enkelt friluftsliv, gode naturopplevelser, nærhet til naturen, ”sporløs ferdsel”, ro, ensomhet, det frie, den frigjorte kropp, lengselen, det sanselige, oppløftende og spontane. Her er hovedfokus på det ideelle i vårt forhold til naturen.

På den andre side preges holdningene av kunnskapen om naturen⁴ - naturvitenskapen, anlegg i naturen; hytter, stier, skilt, parkeringsplasser, flest mulig ut i fjellet, fjellet som destinasjon /merkevare og fjelltopper som skal beseires. Hovedfokus er på det materielle, det konkrete i forhold til vår omgang med naturen, det planlagte, velordnete, målrettete, vitenskapeliggjorte, rasjonelle, samfunnsnyttige. I dobbeltheten tydeliggjøres kampen mellom ide og materie,

---

⁴ Tålegrenser, sjeldne biotoper, truede dyrearter, slitasje og erosjon, etc.etc.

mellom (folke)kultur og vitenskap – i friluftslivet, i de grunnleggende syn som både DNT og den offentlige politikk bygger på, legges vekt på det ideelle; det enkle, det naturnære, det sporløse, det naturbeskyttende, det økologiske. Når det så kommer til det konkrete praktiske kobles den annen tenkning inn og blir bestemmende for den faktiske utforming av stiene. Turstiene er langt på vei materialiseringer av holdningene og det synet som knytter seg til naturvitenskapen og den akkumulerte erfaringskunnskap i forvaltningen. Motsetningen mellom synet på naturen som subjekt, mennesket som innfelt i naturen og synet på naturen som objekt, som atskilt fra mennesket,⁵ utspilles innen friluftslivet i dialogen mellom intensjonene, målsetningene, ønskene, den dypere mening med friluftslivet og forvaltningen, naturvitenskapen og den fysiske tilrettelegging.

Stiene er sosiomaterielle handlingsfelt

Det gjensidige forhold mellom menneske, kultur og omgivelser blir aktualisert gjennom perspektivene på hvordan landskapet skapes gjennom menneskets brukende omgang med omgivelsene. Dette er i tråd med Østerbergs (1998) sosiomaterielle tilnærming, hvor det legges vekt på at menneskets omgivelser er *sosiomaterielle*, hvilket vil si at omgivelsene, naturen og landskapet bærer spor etter menneskets virksomhet, de er preget av samfunnslivet. Videre fremstår turstiene som sosiomaterielle handlingsfelt, hvor stiene skaper grunnlaget og konteksten for handlingen. Stiens faktisitet⁶ henvender seg på et vis til menneskene i feltet, og disse svarer tilbake med sin atferd. Atferd er knyttet til det enkelte individ. Hvordan vi som enkeltindivider møter stien preges av det vi har med oss inn i situasjonen; ulike personlige forhold, bakgrunn, erfaring, minner, kulturell tilhørighet etc. (se Østerberg 1998, Simonsen 1993, 2001).

Stiene i fjellet må med andre ord leses og forstås i og igjennom sin kontekst, hvor konteksten er både historisk og temporær, arbeid og fritid, natur og kultur og foranderlig alt etter hvem som sanser og opplever. Turstiene danner grunnlaget for bestemte måter å oppleve og forstå natur på. Dette spiller sammen med kulturelle koder for å forstå både turstier og turgåing som fenomen og individets meningsskapning i møtet med turstien. Til ulike tider brukes landskapet ulikt og det er ulike perspektiv som søkes oppfylt i naturen og landskapet. Generelt er alle ting

---

⁵ Samme motsetningsforhold finnes igjen i synet på kroppen og den fysiske fostring se for eksempel Augestad 2003 s.127/128, Ljunggren 1999 s.94-95, Østerberg 1999 s.127.

⁶ Stiens faktisitet kan forstås som stiens grunnlag, de betingelser stien som danner stien, og som gir forskjellige muligheter og begrensninger i situasjonen. Faktisitetets begrepet knytter seg både til person og situasjon. Se Østerberg 1990

materialiserte resultater av handling og kultur. De danner premisser for hvordan rommet, naturen, stien kan oppleves og de former de strukturelle forhold for videre handling. Idet det settes opp skilt, og stiene merkes, har dette sin bakgrunn i en kulturell forståelse av at dette er nødvendig for at folk skal kunne finne frem, føle seg sikre og ikke minst at tilgjengeligheten øker deltakelsen. I dag tar ganske mange av oss som en selvfølge, at det er et system av merkede stier i fjellet både sommer og vinter, at disse stiene er trygge og sikre å ferdes på, at de leder oss ut i fjellet til de stedene som er opplevelsesverdige, at de leder frem til turisthyttene osv. Skilting og merking føyer seg inn i rekken av det vi tar for gitt. Etter hvert som vi har blitt vant med at stier merkes og skiltes, skapes en forventning og en forståelse av at ”slik er det når en skal gå på tur”. Det ligger rekke etter rekke av kulturelle koder for hvordan vi skal forholde oss på en T-rute i fjellet, noen nedskrevne⁷, noen usagte, og noen ligger som forventninger og budskap i landskapet, i måten stien er tilrettelagt på. Stiens tilrettelegging er en bruksanvisning til hva som skal foregå.⁸ Stiene skaper forventninger til hvordan opplevelsen blir, de sorterer ut hva som er vesentlig, de sosialiserer oss til måter å møte naturen på også når det gjelder klær og utstyr som bør være med. Stiene selv er mettet med tause forventninger til hva som skal skje når vi går på tur.

Når vår tids forvaltere tilrettelegger turstier for friluftsliv (og dermed for opplevelse av landskapet og alle de dimensjoner som åpenbarer seg i møtet med landskapet), så gjør de det ut fra bestemte forutsetninger i vår tid. En tursti er ikke bare en tilfeldighet, den er et resultat av en rekke faktorer som er til dels åpenlyse og til dels skjulte eller ubevisste.

Forvaltningen og tilretteleggingen av turstier i vår tid, kan i stigende grad leses som *planlagte landskap*, preget av vitenskapens forståelse av natur og landskap. ”Det moderne landskap formes i stadig stigende grad av eksperters og myndigheters distanserede begrepsverdener” skriver Hornborg (1997). Det *spontant og organisk fremvokste landskap* fremkommer gjennom menneskers praktiske omgang med og bruk av naturen, det skaper grunnlaget for en praktisk bevissthet. Hvorimot det eksplisitt planlagte landskap – vitenskapens landskap, fordrer en diskursiv bevissthet (ibid).

I vår tid er det en tendens til at det diskursive dominerer over det praktiske. I 2007 er det fortsatt hovedfokus på å øke tilgjengeligheten for alle og det kan det spores en holdning til tilrettelegging av stier som går i retning av at alle tiltak skal ha en ”universell utformning”.

---

⁷ For eksempel ”Til fots i fjellet”,

⁸ Se for eksempel Tangen (red.) 2004, Kyststien – tre perspektiver, Bischoff 2001, 2002

Stier og turveier blir ryddet, opparbeidet, gruset, merket, det er satt opp lys etc. Målet er å skape gode og like muligheter for rullestolsbrukere, syklistene, gående, joggere og så videre. Dette er på mange måter helt nødvendig og akseptert i det norske samfunn. Det foregår en omfattende demokratisering/universalisering av naturen både i lavlandet og i fjellet. Demokratiseringen av naturen skjer på mange nivå og det blir tydelig hvordan grunnleggende kulturelt forankrede syn på natur, menneske og samfunn uttrykkes og materialiseres i stiene.

Den konkrete, praktiske tilrettelegging av stiene synes først og fremst å bygge på den akkumulerte erfaringskunnskap som finnes i forvaltningen. Leser man ulike retningslinjer for tilrettelegging er disse meget praktisk rettet mot konkrete fysiske tiltak i naturen – grusing, klopper, bruer, merking, skilting osv.⁹ Videre kan det synes som om store deler av forvaltningen har vært og fortsatt er tuftet på en naturvitenskaplig tenkning og et positivistisk kunnskapssyn, blandet sammen med synet på ”naturen som sårbar” og bevaringstanken både i forhold til natur og kulturlandskap. Tilnærmingen til tilretteleggingen er utpreget deskriptiv, det settes opp et konkret praktisk sett av normer og kriterier for hvordan stiene skal utformes, uten at det reflekteres noe mer over de grunnleggende årsakene til at forvaltningspraksisen ser akkurat slik ut. Hensynet til naturen og kulturminnene danner det egentlige grunnlag for hvordan det tilrettelegges. Ut fra ideal og gjeldende praksis i forhold til hva som må beskyttes og vernes og hvordan det gjøres best, taes beslutningene. Men vi må spørre oss hvilken betydning det har på individnivå, hvilke budskaper rommer det, hvilken fortelling om naturen, kulturen og mennesket kommer frem?

Stien går i kroppen

Stiene leder ikke ut eller inn i naturen uten mål og mening. Det er igjennom det direkte møte med stien og den helhet stien er en del av, at naturen erfares og forstås. Det er igjennom den kulturelle koding stien formidler at bestemte verdier og grunnleggende syn på natur erfares og kroppsliggjøres hos den enkelte.

Vi er vant til å oppfatte oss selv som ”løsrevet fra verden” – at det finnes et skille mellom meg og omgivelsene. Dette skille er et tenkt skille – det eksisterer i våre hoder. En rekke forskningsbidrag innen fenomenologi, økosofi, erfaringspedagogikk, kunst, kroppssosiologi, minner oss om det uomgjengelige avhengighetsforhold mellom menneske og materialitet.

---

⁹Se for eksempel: Stier, løyper og turveier. Kulturdepartementet og DN 1991, Planlegging og tilrettelegging for friluftsliv. Norland Fylkeskommune 1992. Tilrettelegging for friluftsliv på Statsskog SF's eiendommer. Statens Landbruksbank 1996

Gjennom sansene våre er vi forbundet med omgivelsene – vi kan aldri løsrive oss fra materialiteten, den er tilstede til enhver tid og kroppen og sanseapparatet er ikke noe vi kan slå av og på som fjernsynet. Kroppen sanser døgnet rundt, sansningen er avstandsløs – dvs. ”alle steds nærværende”. En sentral idé hos Løgstrup er at sansning formidler et stemt inntrykk av verden, som rommer en erkjennelse, der formidles ved kunstnerens artikulering av inntrykket. Løgstrup¹⁰

Merleau-Ponty er en av de teoretikere som tydeliggjør kroppen som utgangspunkt for all sansning. Alle våre opplevelser er forankret i den sansende kropp, det er gjennom kroppen at verden erfares. Kropp og sanser blir erkjennelsesveier hvor målet er å erfare alle tings enhet; å trenge gjennom illusjonen av atskilthet i tilværelsen. Drew Leder tydeliggjør i sine arbeider kroppens fundamentale forbundethet med verden: ”*Kroppens røtter rekker ned i en muld av organisk liv, hvor det bevisste sinn ikke kan følge med*” (Leder 1990 s.173).

Gjennom å vandre stien erfarer vi først og fremst stien kroppslig; vi går, ser, lukter, merker stien, solen, vinden, naturen, kulturen i naturen; vi fornemmer verden. Vår kroppslighet formes gjennom vandringen og gjennom kroppen ”svarer” vi, eller forholder oss kroppslig gjennom alle sanser, til stiens faktisitet og iboende budskap. Vår umiddelbare virkelighet er kroppslig. Vi strukturerer virkeligheten etter våre fysiske erfaringer, og vi resonnerer på bakgrunn av disse. All kognisjon involverer kroppslighet. Det er et grunnleggende paradoks at mennesker opplever seg selv som individer atskilt fra verden, og samtidig er en del av alt. Kroppen danner grunnlaget for opplevelse og forståelse, samtidig som den enkelte turgåer bærer med seg sosiale, kulturelle og individuelle erfaringer og opplevelser som danner grunnlaget for møtet med stien. Stien vil oppleves ulikt av ulike individer. Menneskers ulike forutsetninger og erfaringer vil prege hvordan stien og naturen oppleves.

Gjennom bla forskning på arkitektur og idrettsanlegg¹¹ blir det tydelig at sanselige symboler nedfeller seg i den enkelte sammen med forventningen om en bestemt måte å leve på. Kunsten tydeliggjør hvordan symboler sanses og lagres som kroppslig erfaring og forventning utenom det språklige – vi trenger ikke alltid forklaringer for å fatte kunstens budskap – det ”går i kroppen på oss”

---

¹⁰ Dette er et perspektiv Løgstrup utvikler i ”Kunst og erkendelse” bind 2 av 4 bindsverket Metafysikk som utkom i 1983.

¹¹ Forskningen til Jan Ove Tangen om idrettsanleggets tause forventninger og forskningen Søren Nagbøl både på arkitektur, skolegården, badeanlegg og idrettsanlegg.

Hvor går stien?

Tilrettelegging vil kanskje tjene på å bygge på en analyse av ”stien” hvor blikket rettes mot interaksjonen mellom det sosiokulturelle, det individuelle og kroppslige i den konkrete fysiske utforming og kontekst. Et tankeeksperiment kunne være en tilrettelegging for at mennesker skal gjenoppleve å være forbundet med ”verdens altet”. Hva med en tilrettelegging som har til hensikt å åpne for en meditativ og følelsesmessig samhørighet med landskapet – naturen og kulturen, tiden og historien. Gjerne i et modernitetskritisk perspektiv siden mennesket søker tilbake til noe opprinnelig, og ekte, og hvor mange søker rotfeste i et komplekst samfunn preget av en rekke (eksistensielle) livsstilssykdommer som stress, utbrenthet, selvmord blant unge, fedme, inaktivitet osv. Er det kanskje det ”menneskelige” eller ”eksistensielle” vi trenger å tilrettelegge for? Med dette vil jeg blott sette fokus på *hvor* annerledes det går an å tenke mål for tilrettelegging og hvilke hensyn som *kan* være i fokus. Dermed ønsker jeg også å sette opp en kontrast som kanskje kan tydeliggjøre hvordan forvaltning og tilrettelegging i dag er preget av en bestemt måte å tenke på som i høg grad synes preget av en diskursiv, naturvitenskaplig bevissthet.

Dagens forvaltning er opptatt av å løse praktiske problemer, men er dessverre langt på vei ikke oppmerksomme på at de også legger grunnlaget for hvordan naturen *skal oppleves og forstås*. En passende kommentar til dette kan være fra Zapffe:

”Herre gud, mennesker, er der da ingenting som skal få være i fred? ”Åpne fjellet”, hva er det for noe sludder? Fjeldet står på vid vegg det, bare vi selv er like åpne. Det man oppnår, er tvertimot å lukke fjeldet, nemlig for opplevelsen av den uutgrundelige kontakt mellom mennesket og naturen... .Tiden lider av utnyttelsesfeber fordi det er en aandelig grund tid.Og denne systematiske tilintetgjørelse av opplevelsesverdier, denne bestandige økning av avstanden mellom os selv og naturen, den kunde enda gå an, hvis det skedde på redelig vis, hvis man aapent erklærte: vi trenger pengene, og så faar landskapet vike.” Zapffe¹² 1934
Zapffe´s perspektiv er kanskje like aktuelt i dag som for 80 år siden?

---

¹² Zapffe skriver dette som en reaksjon på ”endel unge mænd, som har foresatt seg at merke op fjeldveier i byens omegn og fylket for øvrig med varder og skilt. Hensikten skal være”at lette adkomsten for flest mulig”.” Debattinnlegg i Tromsø Stiftstidende 16/10-34 – Fjeldet i fare. Gjengitt i Kulturelt Nødverge, Pax forlag 1997

Litteratur

- Augestad, Pål(2003): Skolering av kroppen. Dr.gradsavhandling Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Bischoff, Annette (2005): Fornemmelse for stien. Forskning i friluft. FRIFO-rapport
- Bischoff, Annette (2004): Er turgåing friluftsliv? Perspektiv på stiens og merkingens makt. I Tangen, J.: Kyststien – tre perspektiver. HIT-Skrift 3-2004
- Bischoff, Annette (2002): På stier mellom landskap og landskaping. FRIFO-rapport; Forskning i friluft
- Hornborg, Alf (2000); Negotiating nature: culture, power and environmental argument. Lund : Lund univ. press, 2000.
- Ingold, Tim (2000): The Perception of the environment. Essays in livelihood, dwelling and skill. Routledge
- Krogh, Erling(1995): Landskapets fenomenologi. Dr. gradarbeid Norges Landbrukshøgskole
- Leder, Drew (1990): The Absent Body. Chicago University Press
- Ljungren, Jens(1999): Kroppens bildning. Brutus Östlings Bokforlag
- Simonsen, Kirsten (1993): Byteori og hverdagspraksis. Akademisk Forlag
- Tangen, Jan Ove; Kyststien – tre perspektiver. HIT-Skrift 3-2004
- Zapffe, P.W.: Fjellet i fare. Kulturelt Nødverge, Pax forlag 1997
- Østerberg, Dag (1990): Det sosio-materielle handlingsfelt. I Deichman-Sørensen, T. & I. Frønes: *Kulturanalyse*. Gyldendal, Oslo. (s. 65-81).
- Østerberg, Dag (1999): Det Moderne. Gyldendal